

1. Vznik a vývoj moderného vokálneho a inštrumentálneho kontrapunktu

Základné pojmy

- **Homofónia** – základnou kompozičnou technikou je harmónia; dominuje jeden ústredný hlas (melódia), ktorému ostatné hlasy podliehajú a vytvárajú harmonický sprievod
- **Polyfónia** – základnou kompozičnou technikou je kontrapunkt; nedochádza k hierarchizácii hlasov – každý hlas má rovnocenné postavenie (pohľad horizontálny)

Vokálna polyfónia – historický prehľad

1. fáza: Modálna intervalová harmónia (9. – 14. stor.)

- Najdominantnejší základ je dvojhlas, súzvuk 2 tónov → interval
- Postupne sa rozvíja konsonančná teória, ktorá delí intervaly na konsonancie a disonancie
- **CONCORDANTIAE (konsonancie / konsonancie):**
  - perfectae (perfektné): č.1, č.8
  - mediae (stredné): č.5, č.4
  - imperfectae (nedokonalé): V.3., m.6.
- **DISCORDANTIAE (disonancie):**
  - perfectae: m.2., V.7.
  - mediae: V.2., m.7., zv.4 (zm.5)
  - imperfectae: m.3., V.6.
- Základnou dvojhlasnou technikou sa stala organálna → ORGANUM

Organum

- Dvojhlasná skladba → organum duplum
- Dva hlasy: VOX PRINCIPALIS (VP) – vedúci hlas hore; VOX ORGANALIS (VO) – sprievodný hlas dole
- VP neskôr dostáva nový názov CF → cantus firmus (pevný hlas)
- **Vývojové fázy organa:**
  - **paralelné organum** (súbežné) – iba paralel. pohyb č.4, 5; rovnaký smer, rovnaký interval; VP a VO postupujú v rovnakých hodnotách
  - **laterálne organum** (stranné) – kombinácia viacerých intervalových vzťahov; využíva najmä protipohyb; zvyčajne začína a končí unisonom; môže dochádzať k diminúcii VO
  - **voľné organum** – dochádza k hierarchickému prehodnoteniu hlasov (VP × VO); vo VO max. ryt. diminúcia (melizmatický spev); najdôležitejší skladateľ Leoninus

- V Parížskej škole koncom 12. stor. vzniká discantus – riadi sa teóriou 6 garlandiových módov (Johannes de GARLANDIA); skladateľ: Perotinus
- Ďalšie kompozičné druhy: faux bourdon, gymel, moteto

Trojhlasný kontrapunkt neimitačný (Ars antiqua → Ars nova, 14. stor.)

- 3-hlasná faktúra sa do európskej hudby dostáva v 2. pol. 13. stor., stáva sa základnou v 14. stor.
- Toto obdobie sa odohráva v 2 centrách: FRA (Ars nova), ITA (Trecento)
- Skladatelia: FRA Guillaume de Machaud, Phillipe de Vitry; ITA Francesco Landini
- **Hlavné kompozičné štýly:**
  - **CONDUCTUS** – neimitačný 3-hlas (1:1, max. 2:1); CF v najvyššom hlase (SUPERIUS); sprievod pod ním v č.4, č.5 a 3.
  - **MOTETUS (moteto)** – 3-hlasný štýl využívajúci v 14. stor. izorytmiu; technika postavená na periodicky sa opakujúcich ryt.-mel. úsekoch (GCH); pracuje s COLOR (melódia – výška tónu) a TALEA (rytmus); G. de Machaud – Missa de Notre Dame
  - **RONDELLUS** – základná piesňová forma; striedanie 2 kontrastných plôch (podobné ako rondo)
  - **HOQUETUS (cantus truncatus)** – využíva techniku prepauzovania; zo zapísaného 3-hlasu sa stáva znejúci 2-hlas; G. de Machaud – Hoquetus David

2. fáza: Vývoj modálnej intervalovej harmónie (14. – 1. pol. 17. stor.) – RENESANCIA

- Pôvodne 2-hlasné štruktúry sa rozširujú na 3-/4-hlas
- V harmónii sa čoraz častejšie používajú 4 nové módy (aiolský, iónsky...)
- Kompletne sa zavŕšuje modálny priestor (používanie dodekachordu)
- Postupom času zaniká potreba delenia módov na autentické a plagálne; hovorí sa o charakteristickom centre; zavŕšilo sa to renesanciou
- Pôsobí 5 generácií franko-flámskych skladateľov:
  - **1. generácia** – tzv. burgundská – Guillaume Dufay, Gilles Binchois; kompozičné techniky vychádzajú priamo z ars novy (izorytmia, omše, moteto...)
  - **2. generácia** – Jean Ockeghem – techniky siahajú k obdobiu ars antiky; neustále plynúca hudba (ako Leoninus, Perotinus) využívajúca intervaly 3. a 6.; rozvoj IKP (imitácia, kánon, permutácia)
  - **3. generácia** – Josquin Despréz, Jacob Obrecht, Heinrich Isaac – v 1. pol. 16. stor. vzniká niekoľko nových kompozičných techník; renesančný polyfónny kompozičný štýl: simultánna kompozícia; v motetách zjednotenie textu, akordické súzvuky; dominantná 4-hlasná štruktúra; kadencie: plagálne (finálny tón sekunda smerom ↓) a autentické (najmä 16. stor.) – 4/5. skok, anticipujúci vzťah D a T; začínajú dominovať 2 extrémne hlasy: soprán (melódia) a bas (harmónia)
  - **4. generácia** – Nikolas Gombert, Clemens non Papa – v službách španielskeho panovníka; Orlando di Lasso – ITA → Mníchov; Adrian Villaert – Benátska škola

- **5. generácia** – Andrea a Giovanni Gabrielli (Benátska škola), Giovanni Pierluigi da Palestrina (Rímska škola), Carlo Gesualdo da Venoza (prechromatizované melódie, disonancie), Claudio Monteverdi
- Kompozičné druhy: moteto, omše (parodovaná omša – vzdávanie holdu; CF prebratý od iného skladateľa), šansóny, madrigaly

Inštrumentálny kontrapunkt (17. – koniec 19. stor.)

- Obdobie inštrumentálneho kontrapunktu: barok, klasicizmus, romantizmus
- Dôležitá báza → tonálne-funkčný harmonický systém
- Mení sa paradigma a objavujú sa 2 kľúčové pojmy:
  - **Prima prattica** – pôvodná/prvá praktika – komponovanie v starom štýle (modálne stupnice, polyfonické vedenie hlasov...); Monteverdi (začína starým štýlom, pokračuje novým)
  - **Seconda prattica** – nový štýl – dur, mol, tonálny systém, homofónia; Monteverdi – Lamento della ninfa (madrigal); J. S. Bach (syntetizuje/spája oba štýly)
- **Vývoj konsonančnej teórie v inštrumentálnom kontrapunkte:**
  - Vznik systému pravidelnej teplotúry (ladenie), ktorý delí oktávu na 12 rovnakých intervalov
  - Nové teoretické spisy (Jean Phillipe Rameau, G. Zarlino) – koncepcia tonálne-funkčnej harmónie
  - Harmonická kadencia sa stáva základnou kostrou celej skladby
  - Vznik monódie a homofónie (florenská camerata)
  - Vznik general basu (číslovaný bas) – súvisí s technikou basso sequente